

dolayı eğitim alamamış ve herhangi bir sınava tâbi tutulmadan eğitim almak isteyen herkesin katılabileceği meşk korusu, 2014-2015 öğretim yılında başlayan bir uygulama ile de cemiyette üç yıllık öğrenimini tamamlamış, fakat İcra Heyeti'ne girememiş üyelerden oluşan mezunlar korusudur. Bu arada 1984'te bir yıl süreyle Âmir Ateş'in yönetiminde bir Tasavvuf Müsiki Korosu oluşturulmuştur. Başkanları yönetim kurulu tarafından seçilen cemiyetin en uzun süreli başkanlığını "hocaların hocası" diye anılan Ermin Ongan yapmıştır. 1927'de cemiyete üye olan Ongan 1938'de Üsküdar Müsiki Cemiyeti başkanı seçilmiş, bu görevini vefat tarihi olan 2 Şubat 1985 tarihine kadar sürdürmüştür. Ondan sonra başkanlık görevini Şeref Çakar devralmış, 31 Aralık 2008'de onun da vefatının ardından 10 Ocak 2009'da cemiyetin beste ve etüt hocası hâfiz beslekâr Âmir Ateş başkanlığa getirilmiş olup başkanlık görevini halen sürdürmektedir. Günümüzde cemiyeti temsil eden İcra Heyeti'nin koro şefliğini ise Yıldırım Bekçi ve Esin Seçkin yapmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Musikisi Hizmetinde 50. Yıl: Üsküdar Musiki Cemiyeti (haz. Fuat Özçelik), İstanbul 1967; Fehamet Ünal, *Ömrünü Musikiye Adayan İnsan: Emin Ongan*, İstanbul 2000, s. 9-11; 85. *Yılında Emin Ongan Üsküdar Musiki Cemiyeti*, İstanbul, ts.; *Üsküdar Musiki Cemiyeti 90 Yaşında, 2008*, İstanbul, ts.; Zeki Tükel, "Üsküdar Halk Musikisi Derneği Nasıl Çalışıyor?", *Radio Haftası*, sy. 94, İstanbul 1952, s. 8-11; Mehmet Güntekin, "Üsküdar Musiki Cemiyeti", *DBİst.A*, VII, 349-350 (maddenin yazımında cemiyet başkanı Âmir Ateş ve ikinci başkan Alâattin Pakyüz'ün verdiği bilgilerden de faydalanılmıştır).

HÜSEYİN ÖZDEMİR

ÜSKÜDÂRÎ, İsâmüddin

(ö. 1203/1789 [?])

Mutasavvıf, âlim ve edip.

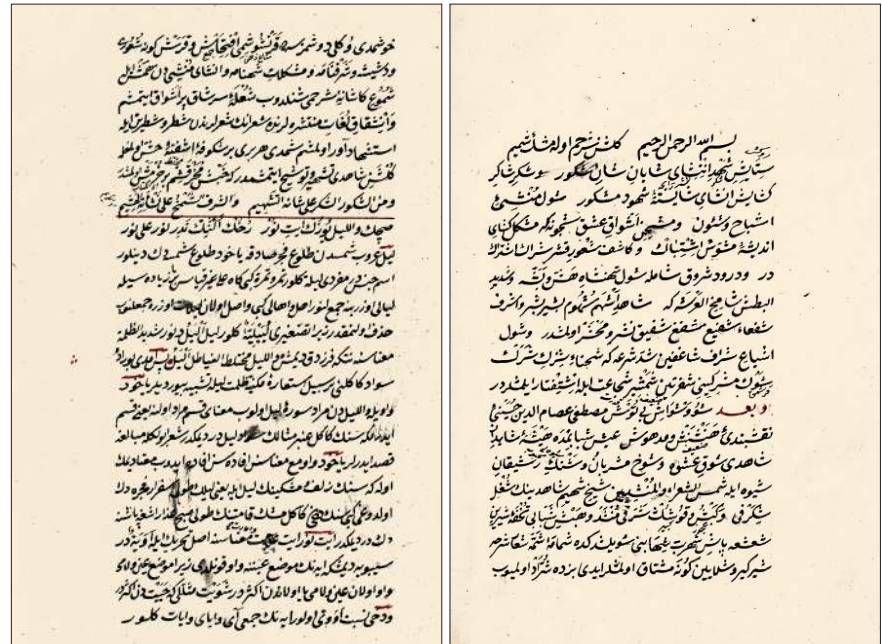
Adı Mustafa, künyesi Ebü'l-İsmet olup İsâmüddin lakabıyla tanınır. Nisbesinden Üsküdarlı olduğu anlaşılmaktadır. Babasının adı Abdullah, dedesinin adı Sâlim'dir. Dinî ve edebî ilimleri tahsil ettikten sonra imtihanla ilmiye sınıfına girdi (1167/1754). Üsküdar (1192/1778) ve Edirne'de (1201/1787) müderrislik görevinde bulundu. Kadılık yaptığı da kaydedilir. Nakşibendiyye tarikatına girerek Kâşgarlı Abdullah Nidâî'den hilâfet alan İsâmüddin Mustafa Efendi Üsküdar'da vefat etti. Vefatına dair farklı tarihlere zikredilmekteyse de *Sicill-i Osmânî*'de (III, 471) "evâil-i Selimiyye"de (III. Selim'in tahta çıkışının

ilk zamanlarında) ifadesine yer verilmesi ölümünün 1203 (1789) yılında olduğunu (*Osmanlı Müellifleri*, I, 369) doğrulamaktadır. Üsküdarî'nin Ebü'l-Hüdâ Mehmed İsmet ve Ebü'l-Bekâ-yı Ma'sûm adlı iki oğlu müderris idiler.

Eserleri. Türkçe. 1. Şerhu ebyâti't-Telhis ve'l-Muhtasar. Müellifin bu eserine *et-Tensîsu'l-muntazar fî şerhi ebyâti't-Telhis ve'l-Muhtasar* adını verdiği belirtilmektedir. Ayrıca *Şerhu ebyâti Muhtasari'l-meânî* olarak da bilinir. Ebü Ya'küb es-Sekkâki'nin *Miftâhu'l-'ulûm*'unun belâgata dair üçüncü bölümüne Hatîb el-Kazvîni'nin yazdığı *Telhîşu'l-Miftâh* adlı ihtisarı ile, Sa'deddin et-Teftâzânî'nin *Muhtasarü'l-me'ânî* adıyla bu ihtisara yazdığı kısa şerhte yer alan şâhid beyitlerin açıklamasına dairdir (İstanbul 1268, 1304, 1308). **2. Şerh-i Arûz-i Endelüsî.** Ebü'l-Ceyş el-Endelüsî el-Ensârî tarafından *el-Muhtasar fî 'ilmi'l-'arûz* adıyla yazılan eserin Muhsin-i Kayserî şerhine dayanılarak yapılmış Türkçe tercümesi ve şerhidir (İstanbul 1261, 1270, 1276, 1286, 1308). **3. Gülşen-i Şâhidî alâ Tuhte-i Şâhidî.** İbrâhim Şâhidî'nin *Meşnevi* için hazırladığı *Tuhte-i Şâhidî* adlı Farsça-Türkçe manzum sözlüğün şerhidir (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 960). **4. Şerh-i Beyt-i Hüsvrev-i Dihlevî** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3497, vr. 111-112).

5. Şerh-i Kasidetü'l-Münferice. İbnü'n-Nahvî'ye ait eserin şerhidir (Süleymaniye Ktp., H. Hüsnü Paşa, nr. 764; İbrâhim Efendi, nr. 613; TBMM Ktp., nr. 469, vr. 65^b-139^b). **6. eş-Şa'saatü'l-kameriyye fî şerhi'l-Kasideti'l-Mudariyye (Şerh-i Kaside-i Mudariyye).** Muhammed b. Saîd el-Büsîrî tarafından yazılan, Hz. Peygamber'e salâtüselâm okumanın faziletine dair otuz dokuz beyitlik *el-Kaşidetü'l-muğariyye fî ş-şalâti 'alâ hayri'l-beriyeye*'nin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Yahyâ Tevfik, nr. 1616). **7. Şerh-i Bânet Süâd.** Kâ'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber'e sunduğu meşhur kasidesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2758, vr. 1-28; Yahyâ Tevfik, nr. 1614, 59 varak). **8. Terceme-i Risâle-i Hakkıyye li-'Abdillâh el-Kaşgarî.** Eserin adındaki "Risâle-i Hakkıyye" ifadesi, *Bâğçe-i Safâ-endûz*'da (*Esad Mehmed Efendi*, s. 203) "Risâletü'l-Hâffîn" şeklinde kaydedilmişse de doğrusu *Risâle-i Hakkıyye*'dir (bk. *Abdullah Nidâi-yi Kâşgârî*, s. 25-26). **9. Şerh-i Kasidetü't-Tâiyye li-Abdilkâdir el-Geylânî** (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, Yazma, nr. 285, vr. 4-19; Süleymaniye Ktp., Tâhir Ağa Tekkesi, nr. 467, vr. 3-10). **10. Terceme-i Şerh-i Nevâbiğu'l-kelim.** Zemahşerî'nin *Nevâbiğu'l-kelim* adlı eserinin Sa'deddin et-Teftâzânî tarafından yapılan şerhinin tercümesidir (*İA*,

İsâmüddin Üsküdarî'nin *Gülşen-i Şâhidî* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 960)

XIII, 513). **11.** *et-Tuhfetü'd-Dâriyye fi şerhi'l-Kasidetü'l-Ensâriyye* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2758, vr. 29-33; 1171 [1758]). **12.** *Terce-me-i Mefâtihu'd-Deriyeye*. Bursalı Mehmed Tâhir, eserin Arapça olup Farsça dil bilgisi kurallarını içerdiğini, müellifinin de Ebû Bekir Sivâsî-zâde Mustafa Efendi olduğuna dair bir not düşmüştür. **13.** *Müretteb Müfredât-ı Sîpâhî*. Tıbbâ daıdır (Süleymaniye Ktp., nr. 710, vr. 191-238). **14.** *Şerhu'l-Kasidetü't-Tantarâniyye*. Tantarânî'nin Selçuklu Veziri Nizâmülmülk için yazdığı methiyenin şerhidir. **15.** *Şerh-i Miiftâhu'l-Verid*. **16.** *Terce-metü'r-Risâleti'l-Mehdiyye*. **17.** *Aksa'l-mefâd fi tercemeti's-şerhayn ve künhü'l-murâd fi beyânî Bânet Süâd*. **18.** *Mizânü'l-acem*.

Arapça: *Şerhu'l-Kaşidetü'd-Dimyâtiyye, Zâdü'l-ibâd fi şerhi Kaşidetü'l-Bûşîriyye el-müsemmâ bi Zuhrî'l-me'âd (-'ibâd) 'alâ (fi) vezni Bânet Sü'âd* (Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî tarafından Kâ'b b. Züheyr'in *Lâmiyye'sine* nazîre olarak yazılmış 204 beyitten meydana gelen eserin şerhidir), *Şerhu't-Taşrif, Ta'likâ 'alâ târihi 'Afif Efendi* (Arap edebiyatı hakkındadır, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2758, vr. 34-39), *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid 'alâ şerhi'l-Kuṭb 'ale's-Şemsiyye* (mantık konusundadır, İstanbul 1259).

BİBLİYOGRAFYA :

İsâmüddin Üsküdarî, *Şerhu ebyâti'l-Telhis ve'l-Muhtasar (et-Tensisu'l-muntazar fi şerhi ebyâti'l-Telhis ve'l-Muhtasar)*, İstanbul 1268, s. 3; İbrâhim Şâhidî, *Tuḥfe-i Şâhidî* (haz. Ahmet Hilmi İmamoğlu), Muğla 2005, s. 57; *Abdullah Nîdâi-yi Kâşgârî ve Hakkıyye Risâlesi* (haz. Güler Nuhoğlu), İstanbul 2004, s. 24-26; *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-endüz'u* (haz. Rıza Oğraş), Burdur 2001, s. 203-204; *Sicill-i Osmânî*, III, 471; *Osmanlı Müellifleri*, I, 369-370; Nuri Yüce, "Zemaḥşerî", *İA*, XIII, 513; Mahmut Kaya, "Bûsîrî, Muhammed b. Saîd", *DİA*, VI, 469; Mücteba İlgürel, "Hâkim Mehmed Efendi", a.e., XV, 189-190; Kenan Demirayak, "Kasidetü'l-bürde", a.e., XXIV, 566-568; Recep Cici, "Muhsin-i Kayserî", a.e., XXXI, 48; Mustafa Çıpan, "Şâhidî, İbrâhim", a.e., XXXVIII, 274; Ömür Ceylan, "Şerh", a.e., XXXVIII, 566-567; İsmail Durmuş, "et-Tantarâniyye", a.e., XXXIX, 577; Şükrü Özen, "Teftâzânî", a.e., XL, 307.

FUAT GÜNEL

ÜSKÜDÂRÎ, Mehmed Emin

(ö. 1149/1736)

Osmanlı âlimi.

Seyyid Mehmed Efendi diye de tanınır. Mehmed Emin'in, babasının Edirne'de doğup tahsilini burada tamamladığı ve 1097 (1686) yılına kadar görev yaptığı dikkate alındığında Edirne'de doğduğu söylene-

bilir. Bununla birlikte babasının İstanbul'a tayin tarihiyle oğlunun vefat tarihi arasında elli yıl kadar bir süre geçtiğine bakılırsa onun İstanbul'da dünyaya geldiği de düşünülebilir. Dedesi Saçlı İbrâhim Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî'nin damadı olup Hüdâyî Âsitânesi postnişinliği yapmış, babası Abdülhay Celvetî ise tasavvufî eğitimini tamamlayarak babasından Celvetî tarikatı icâzeti almış, başta Edirne Selimiye Camii vâizliği olmak üzere çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Şeyh Selâmi Ali Efendi'nin (ö. 1103/1691) ardından Aziz Mahmud Hüdâyî Âsitânesi'nde postnişin olmuş, bu görevde iken 29 Receb 1117 tarihinde (16 Kasım 1705) vefat etmiştir. Kaynaklarda, Mehmed Emin'in İstanbul'da şer'î ve akfî ilimler tahsilini tamamlayıp müderris pâyesi aldığı nakledilmektedir. Bu durumda ilk öğrenimini Edirne'de babasının yanında gördükten sonra tahsilini İstanbul'da tamamladığı anlaşılır. XVIII. yüzyıl âlimlerinden Nebî Efendizâde'nin medrese müfredatına dair verdiği bilgilere ve okutulan kitaplara bakıldığında Üsküdarî'nin neredeyse her ilmin temel metinlerine şerh, hâşiye ve ta'lik yazdığı, öğretim maksadıyla bu metinleri istinsah ettiği görülür. Damad İbrâhim Paşa tarafından 1138'de (1726) kurulan tercüme heyetlerinden birinin hazırladığı Bedreddin el-Aynî'ye ait *İkḍü'l-cümân fi târihi ehli'z-zamân* adlı eserin tercüme heyetinde yer aldı, yirmi dört ciltlik eserin ilk cildinin tercümesiyle görevlendirildi. Ayrıca dönemindeki ilmî tartışmaları yakından takip etti, bu konuda çeşitli risâleler kaleme aldı. *Nisbet-i Hükmiyye* başlıklı risâlesinde tartıştığı meseleler, Dârendevî Mehmed Efendi'nin (ö. 1739) aynı konudaki bir risâlesiyle büyük ölçüde paralellik arzeder. Mehmed Emin'in *Hulâşatü Risâleti Feyzi'l-aḳdes li-Kâtib Çelebî* adlı risâlesi de Dârendevî'nin bir başka risâlesiyle konu benzerliği gösterir.

Fındıklılı İsmet Efendi'nin bildirdiğine göre Mehmed Emin hem zâhir hem bâtin ilimlerinde muhakkik denilebilecek bir seviyede idi. Fındıklılı onu "etvâr-ı ârifâne sahibi" diye niteler. Hızır Bey'e ait *el-Kaşidetü'n-nûniyye* adlı Mâtürîdî kelâm metnini tercüme etmesine ve Hayâlî'nin bu esere yaptığı şerhine hâşiye yazmasına bakarak Mehmed Emin'i Mâtürîdiyye'den saymak mümkünse de cebir ve ihtiyar konusuyla mahiyetlerin yaratılmışlığı meselesinde Eş'ariyye'nin anlayışını benimsemesi, müellifin mezhepler arasındaki ihtilâflı konularda bir tür tahkik çalışması yürüttüğüne işaret eder. Nitekim *Hulâşatü'l-bahşi'l-*

meşhûr beyne't-Teftâzânî ve Seyyid Şerif, Risâle fi Tahkiki'l-mezâhib fi'n-nisbeti'l-hükmiyye ve'n-nisbeti beyne beyne fi'l-kazâyâ gibi eserleri onun bu tahkikçi yanını ortaya koymaktadır. Mehmed Emin, Teftâzânî'nin *Tehzibü'l-manlık ve'l-kelâm*'ına yazdığı şerhi tamamladığı yıl (1149/1736) Üsküdar'da vefat etti, vefatına "Ma'dinü'l-fazli ve'l-edeb" beytiyle tarih düşülmüştür. Vefatından sonra eserleri Kâdirî, Nakşibendî ve Celvetî tarikatları meşâyihinden Şeyh Abdülkadir Efendi'ye (Emîr Hoca Kemankeş) intikal etmiş, Abdülkadir Efendi bu eserleri Vâlîde-i Atik Camii'ne vakfetmiş, uzun bir süre bu camide kalan eserler Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Eserleri. Kelâm ve Mantık. 1. *Risâle fi Tahkiki'l-mezâhib fi'n-nisbeti'l-hükmiyye ve'n-nisbeti beyne beyne fi'l-kazâyâ*. Önermenin cüzleri hakkında mütekaddimîn ve müteahhirîn âlimleri arasındaki ihtilâfların tahkikine dair bir risâledir (Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556, vr. 71-72). **2.** *Risâle Müfrede li-burhânî't-temânü'*. Müellif bu risâlesinde, herhangi bir kitapta rastlamadığı ve mevhibe-i ilâhiyye olduğunu söylediği birtakım mütalaalar serdederek burhân-ı temânü' delilinin kat'î mi yoksa iknâî mi olduğu meselesini ele alır (Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556, vr. 25-26). **3.** *Risâle fi'l-Cebri ve'l-*

Mehmed Emin Üsküdarî'nin *Nikâḫü't-tasrih* adlı risâlesinin ilk sayfası (Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 556)

